

УДК 378:37.091.12.011.3-051

Вдовенко Ігор

ORCID 0000-0001-9047-7213

Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
(м. Ніжин, Україна) E-mail: vis1968@ukr.net

Вдовенко Олена

ORCID 0000-0001-7183-2072

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: vl1941@ukr.net

СУСПІЛЬНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу інноваційної суспільно орієнтованої форми навчання. Зокрема у статті розкрито сутність поняття «суспільно орієнтоване навчання», проаналізовано переваги такого навчання в процесі фахової підготовки майбутнього педагога. Висвітлено особливості впровадження суспільно орієнтованого навчання в освітній процес підготовки майбутніх педагогів.

Метою статті є аналіз особливостей суспільно орієнтованого навчання як інноваційної форми фахової підготовки майбутніх педагогів.

Методологія. Під час дослідження використано загальнонаукові методи такі, як аналіз наукової літератури, інтернет-джерел, що висвітлюють концепцію суспільно орієнтованого навчання, його переваги; систематизація та узагальнення, які дозволили зробити висновки отриманих результатів.

Наукова новизна полягає в уточненні сутності поняття «суспільно орієнтоване навчання»; визначенні суспільно орієнтованого навчання як важливого інструменту для фахової підготовки майбутніх педагогів; обґрунтуванні необхідності впровадження суспільно орієнтованого навчання в педагогічну освіту. Також зазначено, що суспільно орієнтоване навчання – це інноваційна форма навчання, яка орієнтована на формування у майбутніх педагогів почуття відповідальності за свій внесок у розвиток суспільства.

Висновки. Суспільно орієнтоване навчання сприяє формуванню у майбутніх педагогів глибокого розуміння їхньої ролі в суспільстві та відповідальності за свої вчинки. Студенти вчаться розуміти соціальні проблеми. Суспільно орієнтоване навчання є важливим аспектом сучасної педагогічної освіти, оскільки сприяє формуванню свідомих та відповідальних громадян, здатних брати активну участь у вирішенні проблем суспільства, відповідати на виклики сьогодення. Успішне впровадження суспільно орієнтованого навчання є важливим кроком, що може значно підвищити якість педагогічної освіти та позитивно вплинути на суспільство. Отже, суспільно орієнтоване навчання надає можливість пов'язувати процес формування педагогічних компетентностей у студентів з елементами громадянського суспільства і, таким чином, сприяють розвитку навичок, пов'язаних із цінностями громадянського суспільства.

Ключові слова: суспільно орієнтоване навчання, педагогічна освіта, соціальна відповідальність, громадянська активність.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими практичними завданнями. В умовах воєнного стану в Україні вища педагогічна освіта переживає соціальні та економічні виклики, що суттєво впливають на якість освіти та життя студентів, викладачів і громад. Змінюючись і трансформуючись під впливом глобалізаційних й інформаційних технологій, система освіти зазнає якісних змін та набуває нових вимірів у проекції на віддалену перспективу свого розвитку [1].

Система вищої педагогічної освіти повинна швидко адаптуватися до нових викликів, не втрачаючи своєї основної мети – підготовки фахівців, які здатні ефективно працювати в умовах постійних змін. Адаптація вищої педагогічної освіти до умов воєнного стану – це не лише відповідь на зовнішні виклики, а й можливість реформувати систему освіти так, щоб вона стала більш гнучкою, інклюзивною та відповідною до потреб сучасного суспільства. У цьому контексті особливу увагу необхідно звернути на

сучасні форми навчання, що використовуються в педагогічних теорії та практиці зарубіжних і вітчизняних університетів. Зробивши аналіз сучасних форм навчання ми можемо припустити, що суспільно орієнтоване навчання покликане допомогти майбутнім педагогам краще зрозуміти виклики реалій сьогодення та розробити ефективні шляхи для їх вирішення бо саме педагоги є важливим ресурсом для забезпечення безперервності освітнього процесу в будь-яких умовах.

На наш погляд, саме суспільно орієнтоване навчання спрямоване на формування у майбутніх педагогів почуття суспільної відповідальності, розвиток активної громадянської позиції, що є важливою складовою підготовки сучасних фахівців, здатних реагувати на актуальні виклики суспільства. Тому впровадження суспільно орієнтованого навчання в систему вищої педагогічної освіти є важливим кроком для забезпечення підготовки майбутніх педагогів до активної участі в житті громади, підвищення ефективності освітнього процесу в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий інтерес до впровадження суспільно орієнтованого навчання в освітній процес дедалі зростає. Проблемі суспільно орієнтованого навчання присвячено безліч наукових праць зарубіжних дослідників: В. Абідіна, Б. Бертон, Б. Джейкобі, Р. Келі, Р. Сігмона, А. Фурка та багато інших. Серед вітчизняних вчених, які досліджували суспільно орієнтоване навчання, Р. Вайнола, В. Євтух, О. Клонцак, Ю. Кокоячук, І. Криницька, Т. Розвадовська та ін. Проте й досі залишається питання пошуку ефективних механізмів впровадження суспільно орієнтованого навчання в процес підготовки майбутніх педагогів.

Метою статті є аналіз особливостей суспільно орієнтованого навчання як інноваційної форми фахової підготовки майбутніх педагогів.

Методологія. Під час дослідження використано загальнонаукові методи такі, як аналіз наукової літератури, інтернет-джерел, що висвітлюють концепцію суспільно орієнтованого навчання, його переваги; систематизація та узагальнення, які дозволили зробити висновки отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суспільно орієнтоване навчання в умовах воєнного стану має великий потенціал для розвитку інноваційної освіти в Україні. Воно не лише збагачує освітній процес, але й сприяє соціальному розвитку, що робить його важливим елементом підготовки майбутніх педагогів у сучасному суспільстві. У світлі сучасних викликів, з якими стикається українське суспільство, важливо переосмислити роль освіти. Суспільно орієнтоване навчання надає унікальні можливості для майбутніх педагогів, а саме: внести свій вклад у вирішення соціальних проблем, таких як підтримка внутрішньо переміщених осіб; надання гуманітарної допомоги; участь у відновленні інфраструктури в постраждалих регіонах.

Найкращим навчанням майбутніх фахівців є навчання через досвід, в якому ті, хто навчаються, можуть розвинути свої знання в реальному середовищі, враховуючи специфіку та умови, з якими зіштовхуються фахівці сьогодні [3].

Наразі суспільно орієнтоване навчання поширене майже в усіх країнах світу. Спостерігається тенденція зміцнення зв'язків між освітою та громадами. Освіта дедалі більше орієнтується на соціальні потреби та розвиток особистості залежно від потреб суспільства та запитів ринку праці. Вище вказане дає підстави стверджувати, що потреба в реалізації засад суспільно орієнтованого навчання залишається актуальною на даний час.

Становлення та розвиток суспільно орієнтованого навчання детально проаналізували вчителі німецької мови А. Сливка, К. Петрі, П. Калб в монографії «Durch Verantwortung lernen – Service Learning: Etwas für andere tun» [10].

Відповідно даним досліджень німецьких вчених, використання технології суспільно орієнтованого навчання в роботі зі студентами вищих навчальних закладів сприяє кращому засвоєнню ними теоретичного матеріалу, дозволяє їм розвивати критичне мислення і свідоме запам'ятовування інформації, в порівнянні зі студентами, які навчаються традиційно. Крім того, вченими доведено, що використання суспільно орієнтованого навчання позитивно впливає на формування відповідальності студентів, сприяє розвитку у них позитивних особистісних якостей, необхідних для роботи з учнями з особливими потребами [10].

В Україні використання суспільно орієнтованого навчання в освітньому процесі запровадив Український католицький університет в межах своєї нової Стратегії УКУ-2025 «Університет, який служить». У межах суспільно орієнтованого навчання студенти засвоюють освітні стандарти через вирішення реальних проблем у своїй громаді. Як зазначають науковці Українського католицького університету, методологія суспільно орієнтованого навчання полягає у розвитку такого підходу в навчанні, згідно якого студенти отримують не лише знання, але й вчать їх застосовувати на практиці через суспільно корисну діяльність для певної групи, громади тощо [3].

В 2023 році Українським католицьким університетом була проведена міжнародна конференція «Суспільно орієнтоване навчання для відбудови України» в рамках проєкту Програми ЄС Еразмус+, спікерами й учасниками якої стали представники академічної спільноти, викладачі й студенти українських університетів, учителі-практики, громадські організації, представники закордонних партнерів з університетів KU Leuven (Бельгія), Università LUMSA (Італія), Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt (Німеччина). Представники провідних європейських й українських університетів поділилися своїми дослідженнями щодо суспільно орієнтованого навчання та прикладами найкращих проєктів в цьому напрямку, надали рекомендації щодо перспектив розвитку суспільно орієнтованого навчання в Україні.

Як бачимо, суспільно орієнтоване навчання набуває популярності в Україні, оскільки воно сприяє розвитку не лише професійних навичок, а й суспільної відповідальності молоді. Впровадження суспільно

орієнтованого навчання потребує розробок концептуальних положень і загальних принципів, які забезпечать методологічним підґрунтям майбутніх педагогів.

Цікава ідея була озвучена дослідниками Українського католицького університету щодо створення asset-карт – карт ресурсів (активів), що передбачає поєднання даних про наявні нематеріальні ресурси (організації, центри, ініціативи та інші можливості) з їх географічними даними. На нашу думку, подібні карти можна створювати у закладах вищої освіти для першокурсників із зазначенням визначних історичних пам'яток міста, в якому знаходиться даний заклад; для студентів з особливими потребами із зазначенням координат студентського самоврядування, психологічної служби підтримки і інших служб, які зможуть надати швидку допомогу для вирішення конкретних питань.

Як зазначив Дмитро Шеренговський, проректор Українського католицького університету із зовнішніх зв'язків та суспільного служіння, наразі в Україні багато університетів працюють з викликами пов'язаними з війною, зокрема з громадами. При цьому університети не завжди розуміють, що саме така робота і є суспільно орієнтованим підходом до освіти. Виклики, які постали перед українським суспільством, є доброю нагодою об'єднати зусилля для їхнього вирішення, зокрема через суспільно орієнтований підхід до освіти та розробку, впровадження і масштабування методології.

Суспільно орієнтоване навчання – це форма навчання на основі досвіду, в якій студенти беруть участь у діяльності, спрямованій на задоволення потреб людей і суспільства разом зі структурованими можливостями для роздумів, розробленими для досягнення бажаних результатів навчання [6].

Досліджуючи суспільно орієнтоване навчання нами були визначені його основні завдання, а саме:

- розвиток практичних навичок: майбутні педагоги не лише вчать, але й отримують реальний досвід, що робить їх більш конкурентоспроможними на ринку праці;
- формування суспільної відповідальності: участь у соціальних проектах виховує активну громадянську позицію, розвиває емпатію та бажання допомагати іншим;
- інтеграція знань: суспільно орієнтоване навчання дозволяє майбутнім педагогам бачити зв'язок між теорією та практикою, що підвищує якість освіти;
- покращення комунікативних навичок: співпраця з різними організаціями та громадами сприяє розвитку навичок спілкування і командної роботи.

Технологія суспільно орієнтованого навчання вимагає дотримання освітніх стандартів та попереднього планування діяльності [7]. Впровадження суспільно орієнтованого навчання в освітній процес передбачає розробку проекту, який, переважно, інтегрується в окремий освітній компонент [4].

На нашу думку, на етапі впровадження суспільно орієнтованого навчання в робочих програмах фахових дисциплін можна додати теми щодо такої форми навчання, його переваг та особливостей. Під час проходження практики студенти можуть залучатися до волонтерських проектів, наукових досліджень у сфері освіти та соціальних змін, участі в ініціативах, що сприяють розвитку громад. Наприклад: студенти можуть працювати з дітьми з особливими потребами, надавати освітні послуги внутрішньо переміщеним особам, брати участь у програмах підтримки біженців або осіб, які постраждали від війни.

Суспільно орієнтоване навчання базується на принципі «навчання через служіння» тому студенти можуть брати участь у проектах, які відповідають їхнім освітнім програмам, та одночасно допомагати громадам. Це може бути і організація соціальних заходів, і допомогу в освітніх проектах, і екологічні ініціативи. Таким чином, студенти отримують можливість застосувати свої знання на практиці, працюючи над реальними проблемами суспільства.

Поділяємо думку, що суспільно орієнтоване навчання – діяльність, спеціально розроблена для заохочення та залучення студентів до досвіду обслуговування з метою поліпшення навчання. Програми суспільно орієнтованого навчання забезпечують взаємну вигоду як для спільноти, так і для студентів, що є характеристикою, яка відрізняє їх від емпіричної діяльності [5].

Не можна не погодитися з думкою А. Фурко, що використання методики «суспільно орієнтованого навчання» сприяє розвитку у студентів суспільної ініціативності, а також формує нові компетенції, що дозволяють їм у майбутньому стати конкурентоспроможними фахівцями [5].

Р. Вайноле зазначає, що суспільно орієнтоване навчання тісно пов'язано із освітнім компонентом, тобто суспільно орієнтоване навчання – це перетворення академічних знань у професійну навичку через служіння у громаді, вирішення актуальних проблем у громаді, спільно з громадою [2].

Вважаємо, що основна мета концепції суспільно орієнтованого навчання полягає у здійсненні майбутніми педагогами суспільно корисної діяльності, пов'язаної з освітньою програмою, що освоюється. Використання методики суспільно орієнтованого навчання сприяє розвитку у студентів суспільної ініціативності, а також формує нові компетенції, що дають їм змогу в майбутньому стати конкурентоспроможними фахівцями.

Суспільно орієнтоване навчання – це експериментальний підхід до навчання, заснований на «взаємному навчанні». «Суспільно орієнтоване навчання» відбувається, коли існує баланс між цілями навчання та результатами надання послуг» [9].

Суспільно орієнтоване навчання, на думку А. Фурко, має чотири основних ознаки: комплексна та якісна освіта; ініціативи, що спрямовані на задоволення реальних потреб у громаді; активна роль студентів у плануванні, розробці та оцінці суспільно орієнтованого проекту; інтеграція навчального контенту із практикою з громадою та для громади [5].

Зазначимо, що впровадження суспільно орієнтованого навчання в підготовку майбутніх педагогів сприяє не тільки розвитку їх професійних навичок, але й вихованню активної, соціально відповідальної особистості, готової працювати на благо суспільства. Важливо, щоб навчальний процес був максимально орієнтований на реальні потреби суспільства, надавав студентам можливість не тільки отримувати знання, а й застосовувати їх для вирішення соціальних, гуманітарних та освітніх викликів. Суспільно орієнтоване навчання, на нашу думку, навчання, яке враховує зміни в суспільстві, глобальні виклики та соціальні питання і сприяє розвитку у майбутніх педагогів здатності відповідати на виклики сучасності.

Сутність суспільно орієнтованого підходу полягає в організації освітнього процесу з урахуванням інтересів, бажань, можливостей самовизначення, ціннісних установок та орієнтацій студентів в інтересах успішної соціалізації особистості. У такому вигляді суспільно орієнтоване навчання, на наш погляд, вносить суттєві корективи в розв'язання проблеми формування у майбутніх педагогів усвідомленої громадянської позиції. Суспільно орієнтоване навчання спрямоване на реалізацію принципів суспільної відповідальності, активної громадянської позиції та розвитку критичного мислення у майбутніх викладачів.

Погоджуємося з думкою, що використання суспільно орієнтованого навчання позитивно впливає на формування у майбутніх педагогів відповідальності, сприяє розвитку їхніх позитивних особистісних якостей, необхідних для роботи з учнями [8].

Суспільно орієнтоване навчання сприяє формуванню у майбутніх педагогів:

- почуття відповідальності за своє оточення, що спонукає їх долучатися до покращення суспільства;
- критичне мислення, яке допомагає студентам аналізувати соціальні проблеми, оцінювати різні точки зору та розробляти власні рішення;
- комунікативні навички, тобто залучення до суспільно орієнтованих проектів, співпраці та роботи в команді, що є необхідним для здійснення педагогічної діяльності;
- лідерських якостей, які проявляються під час організації та проведення проектів у співпраці з громадами;
- вміння розуміти та відчувати потреби інших.

Вважаємо, що реалізація суспільно орієнтованого навчання в педагогічних закладах вищої освіти України неможлива без підтримки державних ініціатив та програм, які заохочували б впровадження такого навчання у педагогічні заклади освіти через фінансування та створення нормативно-правової бази, забезпечення ресурсами.

Поглиблення співпраці закладів освіти з громадськими організаціями, волонтерськими групами дозволить майбутнім педагогам застосовувати набуті теоретичні знання в реальних соціальних проектах.

Важливим напрямком для вдосконалення методики суспільно орієнтованого навчання та обміну досвідом успішних практик реалізації суспільно орієнтованого навчання є участь українських навчальних закладів у міжнародних освітніх програмах і проектах.

Отже, суспільно орієнтоване навчання є потужним інструментом для створення більш адаптивної, суспільно відповідальної та інклюзивної освітньої системи в Україні, яка відповідає потребам сучасного суспільства і сприяє сталому розвитку країни.

Висновки. Суспільно орієнтоване навчання передбачає узгодженість між індивідуальними можливостями майбутнього педагога, з одного боку, і потребами та запитамі суспільства – з іншого.

У світлі сучасних викликів, з якими стикається українське суспільство, важливо переосмислити роль освіти. Суспільно орієнтоване навчання пропонує унікальні можливості для майбутніх педагогів внести свій вклад у вирішення соціальних проблем, таких як підтримка внутрішньо переміщених осіб, надання гуманітарної допомоги та участь у відновленні постраждалих територій.

References

1. Андрущенко В. Філософія освіти: в пошуках перспективи. *Філософія освіти*. № 1(3), 2006.
Andrushchenko, V. (2006). Filosofiya osvity: v poshukakh perspektivy [Philosophy of education: in search of perspective]. *Filosofiya osvity – Philosophy of education*. 1(3). [in Ukrainian].
2. Вайнола Р. Суспільно орієнтоване навчання як засіб соціалізації студентської молоді. *Післявоєнний світ: люди, проблеми, цінності : зб. матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Київ, 2022. С. 102–104.
Vaynola, R. (2022). Suspil'no oriyentovane navchannya yak zasib sotsializatsiyi student-s'koyi molodi [Socially oriented education as a means of socialization of student youth]. *Pislyavoyennyi svit : lyudy, problemy, tsinnosti : zb. materialiv mizhnarodnoyi nauково-praktychnoyi internet-konferentsiyi – The post-war world: people, problems, values: coll. materials of the international scientific and practical internet conference*, Kyiv, Ukraine. 102–104. [in Ukrainian].
3. Кокоячук Ю., Криницька, І. Суспільно орієнтоване навчання під час підготовки фахівців соціальної роботи (на прикладі створення asset-карти). *Соціальна робота та освіта*. Тернопіль. 2021. Том 8. №1. С. 51–65.
Kokoyachuk, Yu., Krynyts'ka, I. (2021). Suspil'no oriyentovane navchannya pid chas pidhotovky fakhivtsiv sotsial'noyi roboty (na prykladi stvorenniya asset-karty) [Community-oriented training during the training of social work specialists (using the example of creating an asset map)]. *Sotsial'na robota ta osvita – Social Work and Education*, Ternopil, Ukraine. 8. 1. 51–65. [in Ukrainian].

4. Розвадовська Т. Суспільно орієнтоване навчання в умовах закладу вищої освіти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*, (2). 2021. С. 77–84.
Rozvadovs'ka, T. (2021). Suspil'no oriyentovane navchannya v umovakh zakladu vyshchoyi osvity [Socially oriented education in the conditions of a higher education institution]. *Naukovi zapysky Ternopil's'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka. Seriya: pedahohika – Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: pedagogy*. (2). 77–84. [in Ukrainian].
5. Furco, A. (1996). Service-learning: A balanced approach to experiential education. In B. Taylor (Ed.). *Expanding boundaries: Serving and learning*, Washington, DC: Corporation for National Service. 2–7. [in English].
6. Jacoby, B. and Associates. (1996). *Service-Learning in Higher Education: Concepts and Practice*. CA: Jossey-Bass. San-Francisco. 416. [in English].
7. Rodriguez-Gallego, M. R. (2013). El aprendizaje-servicio como estrategia metodológica en la universidad. *Revista Complutense de Educación*. 25 (1). 95–113. [in Spanish].
8. Scales, P. C., Blyth, D. A., Berkas, T. Y., Kielsmeier, J. C. (2000). The effects of service-learning on middle school students' social responsibility and academic success. *Journal of Early Adolescence*. 20 (3). 332–358. [in English].
9. Sigmon, R. (1979). Service-learning: Three Principles. *Synergist*. 9. 9–11. [in English].
10. Sliwka, A., Petry, C., Kalb, P. (2004). *Durch Verantwortung lernen – Service Learning: Etwas für andere tun*. Weinheim: Beltz. 240. [in German].

Vdovenko I.

ORCID 0000-0001-9047-7213

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor of the Department of Pedagogy,
Primary Education, Psychology and Management,
Nijinsky state Mykola Gogol University
(Nizhyn, Ukraine) E-mail: vis1968@ukr.net

Vdovenko O.

ORCID ID 0000-0001-7183-2072

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Vocational Education and Life Safety,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: vl1941@ukr.net

COMMUNITY-ORIENTED LEARNING AS AN INNOVATIVE FORM OF TEACHER EDUCATION IN UKRAINE

The purpose of the work there is an analysis of the features of socially oriented education as an innovative form of professional training of future teachers.

Methodology. The study used general scientific methods, such as analysis of scientific literature and Internet sources covering the concept of socially oriented learning and its benefits; systematization and generalization, which allowed to draw conclusions from the results.

Scientific novelty is to clarify the essence of the concept of “socially oriented learning”; to define socially oriented learning as an important tool for the professional training of future teachers; to justify the need to introduce socially oriented learning into teacher education. It is also noted that socially-oriented learning is an innovative form of education that is focused on the formation of future teachers' sense of responsibility for their contribution to the development of society.

Conclusions. Socially-oriented learning contributes to the formation of future teachers' deep understanding of their role in society and responsibility for their actions. Students learn to understand social problems. Socially-oriented learning is an important aspect of modern teacher education, as it contributes to the formation of conscious and responsible citizens who are able to actively participate in solving society's problems and respond to the challenges of today. Successful implementation of socially-oriented learning is an important step that can significantly improve the quality of teacher education and have a positive impact on society. Thus, socially-oriented learning provides an opportunity to link the process of forming pedagogical competencies in students with elements of civil society and thus contribute to the development of skills related to the values of civil society.

Key words: socially oriented learning, teacher education, social responsibility, civic engagement.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2024 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор О. К. Проніков